

elmondani akartam, de megvagyok győződve, hogy a gyakorlati szakember komoly akarattal más módot is talál a jegenyefenyőnek megfelelő tenyészeti helyén a lucz közé való elegyítésére s ez által ez utóbbi fanem ellentállási képességének emelésére.

Kétféle csertölgy a lippai uradalomban.

Irtá: Marosi Ferencz, m. kir. erdőrendező.

Uralkodó erdei fáink közül egyetlenegy sem képes annyi fajt s ezek ismét annyi változvánnyt felmutatni mint épen a tölgy; a változványok nagyobbára a levelek és gyümölcs különféleségében nyilvánulnak valószínűleg azonban anélkül, hogy e mellett a fa technikai használhatósága is változnék. A magyar tölgy levelei például alakjuk és nagyságok szerint nemcsak a különböző egyedeken, a különböző korban és hajtásokon, de egyetlenegy fán, sőt sokszor egyetlenegy galyon is különbözők. Általánosan ismeretes továbbá, hogy a tölgyemaknál, annak nagysága és alakjára nézve annyi különbség észlelhető, hogy az egy és ugyanazon fajhoz tartozó makkokból egész gyűjtemény lenne összeállítható.

A levelek és makkok alakja és nagyságában nyilvánuló nagy különbségek azonban talán inkább csak a természet játékának tekinthetők, anélkül, hogy egyedül ez a körülmény állandó alfajok, vagy változványok képzésére elégséges volna, s ha mégis ilyenek képeztetnek, ezek inkább csak tudományos becsesel bírnak s kevésbé egyszersmind gyakorlati értékkel és fontossággal is. Másrészt azonban mondhatni, hogy a gyakorlati erdőszet szempontjából ismét mindenütt ott lenne szükséges a megkülönböztetés, hol a jellegző eltérések olyanok, melyek által a fa különös használ-

hatósága és jósága fel van tételezve. Ez irányban gyakran az egyszerű erdei munkástól is oly hasznos adatokat lehet megtudni, a melyek ismeretéhez a tudomány embere különben csak hosszas kutatás és fáradság árán, vagy csak pusztá véletlen által juthat.

A csertölgy (*Quercus cerris* L.) általában arról ismeretes, hogy csak kivételképen s szükségből — mondhatni surrogatumkép — használtatik haszonfának s leginkább tüzelő anyagot van hivatva szolgáltatni, minélfogva nem is áll különös becsben az erdész előtt s az erdőgazdaságban is alig foglal el kiválóbb helyet a büknél. Valószínűleg ezért nem is foglalkozott vele eddig senki tüzetesebben s nem tette különös tanulmány tárgyává, nekem legalább ilyenről tudomásom nincs. Hogy pedig a csertölgynél is fordulnak elő különbségek, legjobban bizonyítja a lippai uradalomban előforduló kétféle cser. Ugyanis az itteni csertölgynek használhatóságát és tüzerjét tekintve két egymástól, ezen tulajdonságokra nézve lényeges eltérésekkel bíró, változványt lehet megkülönböztetni, a mely változványok ismertető jeleire a szakközönség figyelmét felhívni annál inkább időszerűnek találok, mivel az évről-évre nagyobb mérveket öltő mesterséges erdősités a viszonyok szerint a csertölgynek megtelepítésére is kiterjedhet, a mint tényleg a gödöllői kincstári uradalom történik is, a hol a csertölgy azon tulajdonságánál fogva, hogy a vad, különösen a szarvas által való megkarosításnak nincs annyira kitéve, mint a többi tölgy, már most is alkalmaztatik; már pedig ez esetben is hasznos lesz azt tudni, hogy a csernek van-e több változványa, s ha igen, melyik a jobb? hogy az erdősitésnél ez legyen felhasználható.

Hogy a lippai uradalomban előforduló csertölgynél, ennek használhatósága és tüzerje tekintetében lényeges különbség van, ez ugy a fakereskedők, mint a vidék lakossága előtt

már rég időktől fogva ismeretes s valóban csudálkozni lehet azon, hogy ez a körülmény a szakemberek előtt már eddig is fel nem tűnt s azt kiválóbb figyelemre nem méltatták. Itteni elnevezés szerint van fehér, sárga és fekete cser. Ezen vidéki elnevezések azonban tulajdonképen csak két változvány megkülönböztetésére szolgálnak, a mennyiben a fehér és sárga cser egy és ugyanaz s valószínűleg az egyik rész a kéreg szürkés színe után, a másik pedig a kérgen helyenként mutatkozó sárga foltok, vagy talán a fa belső színe után alkalmazta az elnevezést. Mindenesetre helyesebb a fehér, mint a sárga cser elnevezés, mert a jellemző szín a szürke, míg a sárga foltok a kérgen legtöbbször csak lényegtelen mérvben észlelhetők. Ezek után a kétféle cser megkülönböztetésére egész találón használható a fehér és fekete melléknév.

Mindkét cser-változvány rendszeren a tölgy társaságában, különösen a kocsánytalan és magyar tölgy között fordul elő, ezenkívül a fekete cser majd szórványosan, majd csoportokat alkotva, a valemárei erdőgondnokság bükkállabaiban is feltalálható, míg a fehér cser ily helyeken csak ritkán és kivételesen fordul elő.

A fehér cser kérge durva és repedezett, a repedések a törzs hossz tengelyével párhuzamosan haladva, a fa idősebb korában mind élesebbé válnak s a csert jellemző rozsdabarna szegélyben végződnek. A kéreg színe szürkésbarna, mely gyakran, különösen a repedések völgyületeiben a porodák színéhez hasonló sárga pornemű anyaggal (zuzmók) van bevonva, míg a fekete csernél ezen sárga anyag csak igen ritkán s csak lényegtelen foltokban észlelhető. A fehér cser a völgyekbe nyúló s általában nedvesebb részeket kerülni látszik s inkább a gerinczekhez közelebb eső részeket, a szárazabb lejtéket kedveli. A levelekben és makkban lényeges különbség a kétféle csernél nem észlelhető, kivételképen

azonban található, hogy a fehér cser levelei fényesebbek és szürkébbek mint a fekete cseréi, a mi a fa koronájának gyakran oly szürke kinézést ad, hogy a fekete csertől, néha már ezáltal is megkülönböztethető, ez azonban annyira lényegtelen és megbizhatlan ismertető jel, hogy erre támaszkodni nem lehet. A fehér cser fája világos sárga, magas korban is többnyire egészséges, könnyen és egyenletesen hasad, még pedig némelyek szerint jobban mint a tölgy, simára megbárdolható, a mely tulajdonságait élelmes vállalkozók előnyükre fel is használják s belőle különféle fagyártmányokat készítve, azokat a hiszékeny s a csert kevésbé ismerő vevőnek tölgy gyanánt el is adják, a hasonlatosság különben a kettő között elég nagy arra nézve, hogy laikus ember azt tölgynek ismerje el, a gyakorlott szem azonban azonnal ráismer benne a cserfára. Nevezetesen készítenek belőle gerendákat, kerítésoszlopokat, szőlőkarókat, kivételesen dongát, ászokfát, kerékkülőket és különböző szerszámfát. Nagyrabecsüli a köznép a belőle készült káposztás hordókat, mert jól eláll bennük a káposzta, eczet, vagy pálinkahordónak is szeretik, mert sárgára festi a benne levő folyadékot, miáltal még a közönséges rosz pálinka is legalább a szilvorium színéhez hasonló sárgás színt kap. Istállóhidlásnak és víz alatt használva állítólag jobb és tartósabb a tölgynél, szárazban alkalmazva tartósság tekintetében mi kívánni valót sem hagy hátra; kedvezőtlen körülmények között azonban pl. mint kerítésoszlop, szőlőkaró, hidfa stb., egyszóval változó viszonyoknak kitéve nem tart sokáig, hamar romlik s elkorhad. Fája kitünő tüzelő anyagot szolgáltat.

A fekete cser kérge többnyire vastagabb és durvább mint az előbbie s erősen a törzshöz tapadó, hosszrepedései is szélesebbek és mélyebbek, színe szürkésbarna, a repedések

völgyületeiben inkább barnába hajló, miáltal az a fehér cser-től könnyen megkülönböztethető barnább kinézést nyer. Gyakoribb a völgyek közelében és a lejték alsóbb részeiben, gerinczekeken ritkábban található. Idősebb korábban többnyire béلكorhás lesz, beteges állapotát a fa tövében észlelhető barna lé árulja el leginkább. A gesztfa halvány vöröses-barna, magasabb korban inkább barna, miáltal a szijácsfától könnyen megkülönböztethető, nehezen és roszul hasad, bárdolás alkalmával a rostok mintegy kitépődnek a fatestből s így a bárdolt lap szálkás és egyenetlen. Jellemző tulajdonsága a gesztválás, minélfogva fája rendszeren egy, két, de néha több gyűrűalakban is szétreped és elválík, máskülönben is nagy hajlammal bír a repedésre mely tulajdonságánál fogva semmiféle gyártmányfára nem alkalmas s tényleg nem is használtatik.

Rosz tüzerereje miatt sokat boszankodnak a gazdaszszonyok, mivel nem eléggé száraz állapotban tüzre téve, csak senyved s ugyszólván láng nélkül lassan emésztdődik, miközben a vágáslap likacsain a beszorult nedv igyekszik sisteregve elpárologni, mely körülménynél fogva természetesen megfelelő meleget fejleszteni nem is képes. Száraz állapotban jobban ég, de tüzerőre nézve ekkor is messze mögötte marad a fehér csernek. Egy további tulajdonsága, fájának igen erős, mondhatni kellemetlen szaga, a mi annyira jellemző, hogy frissen vágott fánál ezt a fehér csertől pusztá szag által még sötétben is egész biztossággal meg lehet különböztetni. Ezt valószínűleg nagy viztartalma idézi elő, mert száraz állapotban ezen jellemző szag elenyészik.

Az előadottak szerint tehát mondhatni, hogy a bemutatott két cserváltozványnál sem a levelekben sem a makkban észrevehető különbség nincs; némi különbség létezik ugyan a kéregnél, különösen annak színében és a repedések nagyságában,

a lényeges és jellegző különbség pedig kizárólag a fatestben, ennek használhatósága és tűzerejében nyilvánul. Ezek után azonban jogosan felmerülhet az a kérdés, hogy vajjon csakugyan két különböző változvánnyal van-e dolgunk, avagy pedig a fekete cser nem egyéb, mint a fehér csernek elfajulása, vagy egy satnya és beteges anyának beteg ivadéka? Fájának nagy víztartalma s gesztjének barnás színe, kellemetlen szaga s azon tulajdonsága, hogy hamar bélkorhás lesz, mindenesetre beteges állapokra enged következtetni, de hogy ennek szülőoka valami különös tényezőben, vagy befolyásban keresendő-e, vagy pedig az természetes s ugyszólván vele született tulajdonsága, mindenesetre csak tüzetesebb vizsgálat által lesz kideríthető. Vágható állabokban eszközölt vizsgálataim közben találtam, hogy a fekete csernek túlnyomóan nagy része beteges volt, anélkül azonban, hogy ezért fejlettség tekintetében ugy vastagságban a fehér cserrel szemben visszamaradt volna. Ennek okát a talajban vélnők feltalálhatni, nem csalódom azonban ha azt állítom, hogy erre a talajnak befolyása egyáltalán nincs, ugyanis közvetlenül a legszebb fehér cser mellett, ott áll a fekete cser is, még pedig nemcsak kivételesen itt-ott, egy-két állabban, de Temes-, Krassó- és Aradmegyékben mindenütt nagyobb mennyiségben fordul elő talán a fehér cser, de a fekete is oly számban, miszerint itt a talajnak oly befolyást tulajdonítani alig lehet.

Ez irányban eszközzendő bővebb kutatások és vizsgálatok alapján ismertetésem mindenesetre kiegészíthető s talán részben módosítható is lesz s e tekintetben legtöbbet tehetnek azon tisztelt szaktársaim, a kiknek bő alkalmuk van a cser-tölgyet gyakrabban és az élet különböző szakában, valamint a kihasználás és feldolgozás alkalmával egyaránt megfigyelhetni. Annak kipuhatolására nézve, hogy ezen kétféle cser valóban

csak beteges állapot szüleménye-e, vagy pedig két válfajt képez, czélszerűnek tartom, hogy minél számosabb helyen és különböző talajviszonyok mellett az erdészek egynéhány négyszögölnyi kísérleti területeket rendezzenek be, melyek a fehér és fekete cserről gondosan szedett és legjobban kifejlődött makkal lennének bevetendők, még pedig mindkét faj egymás mellett, de egymástól elkülönítve. Ezen kísérleti területeken azután időnként a szükséges megfigyelések és tanulmányok lennének eszközzendők. Minél számosabb és minél különbözőbb talajviszonyok között levő ily kísérleti területek fognak rendelkezésre állani, annál gyorsabban érhető el az eredmény s annál biztosabb is lesz az.

Egy új famagasságmérő.

Közli: P é c h Dezső, m. kir. helyettes főerdész.

Az erdészeti közönség különféle alaku műszereket ismer, melyek a fák magasságának megmérésére szolgálnak. Bármily számosan is legyenek már az e fajta dendrométerek, mégis érdekes lesz talán a „Revue de eaux et forêts“ múlt évi 14. száma után megismertetni egy újabbat is, melynek egyszerű szerkezetét — a nevezett lap szerint — egy vidéki munkás egy találta fel, ki csak annyi oktatásban részesült, mint a mennyit falusi iskolában nyerhetett. A feltalálót, ki találmányára szabadalmat vett Bayard Armandnak hívják, faczipőkészítő Lignerollesban (Vise). Dendrométere egy nagy fakörző (1. ábra), melynek két szára valamivel hosszabb, mint 0.5 m.

Az AB szár középebe az EF szintén fából készült körív van esősítve, mely a DE szárba bevágott nyíláson haladhat keresztül. A nyílást egy a körző szárához erősített vaslemezke fedi. A körívnek két oldalán két-két sorfokozat van, melyről